# JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
# JEAN MISCHO
## 20 päivänä lokakuuta 1999 *

1. Vaikka asioita C-62/98 ja C-84/98 ei olekaan muodollisesti yhdistetty kirjallista ja suullista käsittelyä varten, niillä on niin paljon yhtymäkohtia, että yhteisen ratkaisuehdotuksen esittäminen on perusteltua.

2. Kyseessä on kaksi komission Portugalin tasavaltaa vastaan nostamaa jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevaa kannetta, jotka molemmat koskevat palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteen soveltamisesta jäsenvaltioiden väliseen meriliikenteeseen sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden väliseen meriliikenteeseen 22 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4055/86 3 ja 4 artiklan soveltamista [1] ja joissa ne oikeudelliset seikat, joilla Portugali kiistää jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämisen, ovat identtiset.

3. Asiassa C-62/98 komissio, luovuttuaan käsittelyn kuluessa kantajan sen tietoon tuomien uusien seikkojen johdosta osasta vaatimuksiaan, pyytää yhteisöjen tuomioistuinta toteamaan, että koska Portugali ei ole irtisanonut eikä mukauttanut Angolan kansantasavallan (jäljempänä Angola) kanssa tehtyä sopimusta siten, että yhteisön kansalaisilla olisi oikeudenmukainen, vapaa ja tasapuolinen mahdollisuus Portugalille kuuluviin lastiosuuksiin asetuksen N:o 4055/86 mukaisesti, Portugalin tasavalta ei ole noudattanut tämän asetuksen 3 artiklan ja 4 artiklan 1 kohdan mukaisia velvoitteitaan eikä yhteisöjen perustamissopimuksesta seuraavia velvoitteitaan.

4. Asiassa C-84/98 komissio pyytää yhteisöjen tuomioistuinta lausumaan, että Portugalin tasavalta ei ole noudattanut edellä mainittuja velvoitteitaan, koska se ei ole irtisanonut eikä mukauttanut Jugoslavian sosialistisen liittotasavallan (jäljempänä Jugoslavia) kanssa tehtyä sopimusta siten, että yhteisön kansalaisilla olisi oikeudenmukainen, vapaa ja tasapuolinen mahdollisuus Portugalille kuuluviin lastiosuuksiin asetuksen N:o 4055/86 mukaisesti.

5. Kyseisen asetuksen 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Vapaus tarjota jäsenvaltioiden välisiä merikuljetuspalveluja sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välisiä meriliikenteen alan palveluja koskee jäsenval-

* Alkuperäinen kieli: ranska.

1 — EYVL L 378, s. 1.

tioiden kansalaisia, jotka ovat muusta jäsenvaltiosta kuin se, jolle palvelut on tarkoitettu."

Asetuksen 3 artikla kuuluu seuraavasti:

"Jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä tehtyihin olemassa oleviin kahdenvälisiin sopimuksiin sisältyvät lastinjakojärjestelyt poistetaan asteittain tai mukautetaan 4 artiklaa noudattaen."

Asetuksen 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Olemassa olevat lastinjakojärjestelyt, joita ei ole poistettu 3 artiklan mukaisesti, mukautetaan yhteisön lainsäädäntöä noudattaen ja erityisesti:

a) jos kysymys on liikenteestä, jota linjakonferenssien käyttäytymissääntöjä koskeva Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus koskee, niiden on oltava käyttäytymissääntöjen ja neuvoston asetuksessa (ETY) N:o 954/79 jäsenvaltioille asetettujen velvoitteiden mukaisia;

b) jos kysymys on liikenteestä, jota linjakonferenssien käyttäytymissääntöjä koskeva Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus ei koske, sopimukset mukautetaan mahdollisimman pian ja joka tapauksessa ennen 1 päivää tammikuuta 1993 niin, että kaikille 1 artiklassa tarkoitetuille yhteisön kansalaisille tarjotaan oikeudenmukainen, vapaa ja tasapuolinen mahdollisuus kyseisille jäsenvaltioille kuuluviin lastiosuuksiin.

2. Kansalliset toimenpiteet, jotka on toteutettu 1 kohdan nojalla, on välittömästi annettava tiedoksi muille jäsenvaltioille ja komissiolle. Neuvoston päätöksen 77/587/ETY mukaista neuvottelumenettelyä on noudatettava.

3. Jäsenvaltioiden on annettava komissiolle kertomus 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetusta mukauttamisesta — —.

4. Jos ilmenee vaikeuksia sopimusten mukauttamisessa 1 kohdan b alakohdan mukaisiksi, kyseisen jäsenvaltion on ilmoitettava siitä neuvostolle ja komissiolle. Jos sopimukset ovat ristiriidassa 1 kohdan b alakohdan kanssa ja jos kyseinen jäsenvaltio sitä pyytää, neuvosto toteuttaa tarpeelliset toimenpiteet komission ehdotuksesta."

6. Molemmissa esillä olevissa tapauksissa riidanalaisia lastinjakoa koskevia määräyksiä sisältävä sopimus tehtiin sekä ennen asetuksen N:o 4055/86 voimaantuloa, mikä tapahtui 1.1.1987, että ennen Portugalin tasavallan liittymistä Euroopan yhteisöihin.

7. Asiassa C-62/98 se määräys, jonka komissio katsoo olevan asetuksen N:o 4055/86 vastainen, sisältyi Portugalin tasavallan ja Angolan välisen 28.4.1979 tehdyn ja Portugalin hallituksen 18.7.1979 ratifioiman sopimuksen VI artiklaan, jonka mukaan "sopimuspuolilla on oikeus osallistua yhtäläisin osuuksin Portugalin tasavallan ja Angolan kansantasavallan satamien välisiin tavaroiden merikuljetuksiin".

8. Asiassa C-84/98 sama väite kohdistuu Jugoslavian kanssa 28.6.1979 tehdyn ja 16.1.1981 annetulla asetuksella ratifioidun sopimuksen 3 artiklan toiseen kohtaan, jonka mukaan "kummankin sopimuspuolen varustamoyrityksillä on samat oikeudet kuljettaa rahtia kahdenvälisessä liikenteessä kyseisten maiden satamien välillä".

9. Vaikka tämä kuvaus siitä oikeudellisesta kehyksestä, johon kunkin osapuolen vaatimukset, väitteet ja perustelut sijoittuvat, on välttämätön, jotta niiden oikeutusta voitaisiin arvioida, se ei kuitenkaan ole riittävä, koska ajan kuluminen saattaa mielestäni osoittautua tärkeäksi tekijäksi asian käsittelyssä. Tästä johtuen on tarpeellista aluksi antaa lyhyt kronologinen, osapuolten kirjelmissään antamiin tietoihin perustuva esitys.

10. Vuonna 1990 komissio otti Portugalin viranomaisiin yhteyttä asetuksen N:o 4055/86 kanssa ristiriidassa olevien kahdenvälisten lastinjakosopimusten johdosta.

11. Komissio lähetti vuosina 1992 ja 1993 Portugalin viranomaisille samaa kysymystä koskevia kirjeitä. Vuonna 1993 Portugalin viranomaiset ilmoittivat komissiolle, että Portugalin tasavalta oli tosiasiallisesti lopettanut kolmansien maiden kanssa tehtyihin kahdenvälisiin sopimuksiin sisältyviin lastinjakolausekkeisiin vetoamisen ja että asianomaisten kolmansien maiden kanssa oli ryhdytty diplomaattiteitse toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevien sopimusmääräysten poistaminen.

12. Koska komissiolle ei tiedotettu näiden toimenpiteiden onnistumisesta, Portugalin tasavallalle osoitettiin vuonna 1994 eurooppalaisten valtioiden kuten Jugoslavian kanssa tehtyjä sopimuksia koskeva virallinen huomautus, ja vuonna 1995 useiden Afrikan maiden kuten Angolan kanssa tehtyjä sopimuksia koskeva virallinen huomautus.

13. Portugalin viranomaiset vastasivat näihin virallisiin huomautuksiin toteamalla, että lastinjakolausekkeita ei enää sovelleta siltä osin kuin niillä saatetaan syrjiä muiden jäsenvaltioiden meriliikenteen harjoittajia ja että sopimusten muutosprosessi oli aloitettu, vaikka sitä ei ollut voitu vielä saattaa päätökseen.

14. Koska komissio ei ollut tyytyväinen näihin vastauksiin, se laati vuonna 1995 Jugoslavian kanssa tehtyä sopimusta koskevan perustellun lausunnon ja vuonna 1997 yhteensä neljän Afrikan maan, joista yksi oli Angola, kanssa tehtyä sopimusta koskevan perustellun lausunnon.

15. Näiden perusteltujen lausuntojen seurauksena Portugalin viranomaiset antoivat komissiolle lisätietoa riidanalaisten sopimusten muuttamista koskevien ja edelleen käytävien neuvottelujen edistymisestä ilmoittaen muun muassa, että Jugoslavian kanssa tehdyn sopimuksen osalta kyseisen valtion hajoaminen aiheutti erityisongelmia, koska Portugalin tasavallan piti neuvotella asia uudelleen viiden seuraajavaltion kanssa, ja vakuuttaen komissiolle, että se pidettäisiin ajan tasalla tapahtuneesta edistyksestä ja saavutetuista tuloksista.

16. Kanne asiassa C-62/98 nostettiin 27.2.1998 ja asiassa C-84/98 27.3.1998. Myöhemmin Jugoslavian kanssa tehty sopimus on saatu mukautettua Slovenian tasavallan osalta.

**Asiat, joista osapuolet ovat samaa mieltä**

17. Näiden täsmennysten jälkeen siirryn käsittelemään esillä olevia väitteitä. Vaikka ne eroavat toisistaan olennaisesti tietyiltä osin, toisilta osin ne ovat lähellä toisiaan, elleivät jopa identtisiä. Komissio ja Portugalin tasavalta ovat samaa mieltä siitä, että esillä olevien sopimusten edellä mainituista määräyksistä seuraa sellainen lastinjako, joka on asetuksen N:o 4055/86 säännösten vastainen, ja että joka tapauksessa se määräaika, jonka kuluessa sopimuksen soveltaminen oli mahdollista asetusta rikkomatta asetuksen 1.1.1987 tapahtuneesta voimaantulosta huolimatta, päättyi 31.12.1993.

18. Komissio ja Portugalin tasavalta ovat myös yhtä mieltä siitä, että Portugalin tasavallalla on velvollisuus toimia siten, että nämä lausekkeet lakkaavat olemasta voimassa.

19. Lisäksi komissio ei kiistä Portugalin tasavallan väitettä siitä, että vaikka lastinjakolausekkeet vielä sisältyvät sopimuksiin, jotka ovat edelleen voimassa, niitä ei enää sovelleta muiden jäsenvaltioiden meriliikenteen harjoittajia syrjivällä tavalla. Tähän kuitenkin päättyy yksimielisyys.

**Komission väitteet ja niiden perustelut**

20. Komission mukaan asetuksessa N:o 4055/86 asetetaan Portugalin tasavallalle tietyn lopputuloksen saavuttamista koskeva velvoite. Näin ollen Portugalin tasavalta ei voi kiistää jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä väittämällä, että se on ponnistellut saadakseen asianomaiset kolmannet maat muuttamaan asetuksen N:o 4055/86 vaatimusten kanssa ristiriidassa olevia määräyksiä ja että asetuksessa asetettu käytännön lopputulos on jo saavutettu, koska lastinjakolausekkeita ei enää sovelleta.

21. Määräaika, joka asetuksessa annetaan jäsenvaltioille, jotka ovat tehneet kolmansien maiden kanssa lastinjakojärjestelyjä sisältäviä sopimuksia näiden järjestelyjen poistamiseksi, on ehdoton.

22. Jos jäsenvaltiolle annetaan syistä, joita sen ei tarvitse esittää, mahdollisuus asettaa etusijalle kahdenvälisen sopimuksen mukauttaminen siten, että yhteisön oikeuden vaatimusten kanssa ristiriidassa olevilta osiltaan oikaistu sopimus jää voimaan, tämä edellyttää, että kyseinen jäsenvaltio saavuttaa säädetyn tuloksen ennen määräpäivää. Jos näin ei tapahdu, jäsenvaltion on turvauduttava toiseen vaihtoehtoon eli sen on irtisanottava sopimus, joka sisältää asetuksen kanssa ristiriidassa olevia lastinjakolausekkeita.

23. Komission mukaan Portugalin tasavallalla oli sitäkin vähemmän perusteluita kieltäytyä turvautumasta tähän vaihtoehtoon noudattaakseen yhteisön oikeudesta seuraavia velvoitteitaan, koska sekä Angolan että Jugoslavian kanssa tehdyssä sopimuksessa oli irtisanomislauseke, jota mikään oikeudellinen peruste ei estänyt käyttämästä. Lisäksi asetuksessa jäsenvaltioille jätetty kuuden vuoden määräaika, jonka kuluessa niiden oli huolehdittava siitä, etteivät niitä enää sido yhteisön oikeuden vastaista lastinjakoa koskevat määräykset, oli riittävän pitkä kahdenvälisen sopimuksen muuttamista koskevan diplomaattisen neuvotteluprosessin saattamiseksi päätökseen.

24. Mikäli Portugalin tasavalta jossakin vaiheessa joutui siihen arkaluonteiseen tilanteeseen, että sen täytyi luopua jatkamasta diplomaattisia neuvotteluja, joissa odotetun tuloksen saavuttaminen tuntui viivästyvän, jotta se voisi karkealla tavalla käyttää yksipuolista irtisanomista, tämä johtui komission mielestä siitä, että se ei ollut noudattanut riittävää huolellisuutta, koska se ei komission huomautuksista huolimatta ollut aloittanut neuvotteluja, vaikka asetuksessa säädetyn tuloksen saavuttamiseksi annettu määräaika oli jo aikaa sitten alkanut kulua, jollei jo päättynytkin.

25. Lisäksi komissio katsoo niiden vaikeuksien osalta, jotka Portugalin tasavaltaa

ovat saattaneet kohdata, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltio ei yhteisön oikeuden velvoitteiden noudattamisen laiminlyönnin perusteiksi voi vedota sen enempää kohtaamiinsa ulkoisiin kuin valtionsisäisiinkään vaikeuksiin.

26. Tältä osin komissio toteaa, että Portugalin tasavalta ei katsonut tarpeelliseksi turvautua niihin mahdollisuuksiin, jotka asetuksen N:o 4055/86 4 artiklan 4 kohdassa annetaan nimenomaan siinä tilanteessa, että jäsenvaltiossa ilmenee vaikeuksia kolmansien maiden kanssa tehtyjen sopimusten mukauttamisessa.

27. Koska komissio joutui Portugalin tasavallan esittämien väitteiden johdosta ja vastatakseen yhteisöjen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin arvioimaan tätä perustelua EY:n perustamissopimuksen 234 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 307 artikla) kannalta, mitä se ei katsonut tarpeelliseksi tehdä kanteessaan, komissio toteaa, että kyseisen artiklan ottaminen huomioon ainoastaan vahvistaa mainitun perustelun merkitystä. Se katsoo, että kyseisen artiklan tarkoitus on rajoittaa niitä vaikutuksia, joita yhteisön oikeudelle aiheutuu siinä kolmansille maille annetuista oikeuksista.

28. Komissio katsoo tältä osin, että vaikka kyseisen artiklan ensimmäisellä kohdalla on tarkoitus suojella niiden kolmansien maiden oikeutettuja intressejä, jotka ovat tehneet kansainvälisoikeudellisia sopimuksia sellaisten valtioiden kanssa, joista myöhemmin on tullut yhteisön jäseniä, tämä suojelu ei ole absoluuttista eikä ehdotonta, kun siinä määrätään valtiosopimusoikeutta koskevan, vuoden 1969 Wienin yleissopimuksen mukaisesti, että ne velvoitteet, joiden noudattamiseen jäsenvaltiot aiemmin ovat sitoutuneet, pysyvät voimassa.

29. Perustamissopimuksen 234 artiklan ensimmäisen kohdan tarkoituksena on tehdä yhteisön oikeuden ensisijaisuudesta poikkeus, jonka ei ole millään tavalla tarkoitettu pitkittyvän ja jota, kuten jokaista poikkeusta mainitusta ensisijaisuudesta, on tulkittava suppeasti. Tästä johtuu komission mukaan se, että toisen kohdan ensimmäisessä virkkeessä jäsenvaltioille asetetaan velvollisuus käyttää kaikkia aiheellisia keinoja aikaisempien sopimusten ja yhteisön oikeuden välillä todettujen ristiriitojen poistamiseksi.

30. Tämän tulkinnan tueksi, jonka mukaan se, että jäsenvaltiota sitoo kolmannen valtion kanssa tehty kahdenvälinen sopimus, ei anna ensiksi mainitulle kontrolloimatonta mahdollisuutta syrjäyttää yhteisön oikeuden mukaiset velvollisuutensa, komissio vetoaa perustamissopimuksen 234 artiklan kolmanteen kohtaan, jonka mukaan "soveltaessaan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettuja sopimuksia jäsenvaltiot ottavat huomioon sen, että ne edut, jotka kukin jäsenvaltio on tässä sopi-

muksessa myöntänyt, ovat erottamaton osa yhteisön toteuttamista ja liittyvät sen vuoksi kiinteästi yhteisön toimielinten perustamiseen ja niille annettuun toimivaltaan sekä siihen, että kaikki jäsenvaltiot myöntävät samat edut", ja yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jossa on asiassa komissio vastaan Italia [2] annetusta tuomiosta lähtien jatkuvasti katsottu, että perustamissopimuksen 234 artiklan ensimmäisen kohdan mukainen poikkeusmahdollisuus on tarkasti rajattu.

31. Tämän tiukkuuden osoittamiseksi komissio siteeraa asiassa T. Port annettua tuomiota, [3] jossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi seuraavaa:

"Vakiintuneen oikeuskäytännön (ks. erityisesti asia C-124/95, Centro-Com, tuomio 14.1.1997, Kok. 1997, s. I-81, 56 ja 57 kohta) mukaan tämän määräyksen tarkoituksena on täsmentää kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti, että perustamissopimuksen soveltaminen ei vaikuta kyseessä olevan jäsenvaltion velvoitteeseen kunnioittaa aikaisemmasta sopimuksesta kolmansille valtioille johtuvia oikeuksia ja noudattaa vastaavasti omia velvollisuuksiaan. Siten sen määrittelemiseksi, voiko aikaisempi kansainvälinen sopimus estää yhteisön oikeussäännön soveltamisen, on tutkittava, asetetaanko kansainvälisessä sopimuksessa kyseessä olevalle jäsenvaltiolle sellaisia velvollisuuksia, joiden noudattamista sopimuksessa osapuolina olevat kolmannet valtiot voivat vaatia.

Siten kahden edellytyksen on täytyttävä, jotta yhteisön oikeuden oikeussäännön soveltaminen voisi estyä kansainvälisen sopimuksen takia; kysymyksessä on oltava ennen perustamissopimuksen voimaantuloa tehty sopimus ja kolmannelle maalle on johduttava siitä sellaisia oikeuksia, että se voi vaatia kyseistä jäsenvaltiota kunnioittamaan niitä."

32. Komissio katsoo, että perustamissopimuksen 234 artiklan toista kohtaa tulee tulkita siten, että yksipuolinen irtisanominen sisältyy kiistatta siinä tarkoitettuihin kaikkiin aiheellisiin keinoihin todettujen ristiriitojen poistamiseksi.

33. Komission mielestä ei tietenkään ole kyse siitä, että irtisanominen olisi ensisijainen keino, sillä se on päinvastoin viimeinen keino, jonka kielteisiä seurauksia se ei aio kiistää, esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa ristiriita yhteisön oikeuden kanssa ei koske kuin yhtä lauseketta monien muiden joukossa, joiden pitäminen voimassa ei aiheuta mitään ongelmia.

34. Ensisijainen keino on luonnollisesti turvautuminen neuvotteluihin, joiden onnistumisen mahdollisuutta voidaan tehdä todennäköisemmäksi perustamissopimuksen 234 artiklan toisessa

2 — Asia 10/61, tuomio 27.2.1962 (Kok. 1962, s. 1).

3 — Yhdistetyt asiat C-364/95 ja C-365/95, tuomio 10.3.1998 (Kok. 1998, s. I-1023, 60 ja 61 kohta).

kohdassa tarkoitetulla jäsenvaltioiden toistensa avustamisella ja yhteisen kannan vahvistamisella, koska niiden kautta saavutetaan mukauttaminen, jolla parhaiten suojataan asianomaisten osapuolten edut.

35. Tukeutuen julkisasiamies Lenzin ratkaisuehdotukseen yhdistetyissä asioissa Asjes ym.[4] ja julkisasiamies La Pergolan ratkaisuehdotukseen yhdistetyissä asioissa komissio vastaan Belgia ja Luxemburg[5] komissio katsoo, että irtisanomisen sulkeminen perustamissopimuksen 234 artiklassa tarkoitettujen aiheellisten keinojen ulkopuolelle merkitsisi tässä artiklassa jäsenvaltioille asetettujen velvoitteiden ulottuvuuden jättämistä huomiotta.

36. Tästä perustamissopimuksen 234 artiklan tulkinnasta komissio päättelee, että asetuksen N:o 4055/86 3 ja 4 artiklan mukaisella velvollisuudella mukauttaa tai poistaa asetuksen 1 artiklan, jossa asetetaan ehdoton aikataulu, kanssa ristiriidassa olevat lastinjakolausekkeet ei suinkaan aseteta jäsenvaltioille sellaisia velvoitteita, jotka eivät perustuisi perustamissopimukseen, vaan konkretisoidaan tietyllä alalla olemassa oleva velvollisuus käyttää aiheellisia keinoja niiden esteiden poistamiseksi, joita jäsenvaltiot saattavat kohdata antaessaan yhteisön oikeudelle ensisijaisen vaikutuksen. Asetuksen N:o 4055/86 olennainen sisältö on nimenomaan ratkaisun etsiminen tähän ongelmaan.

37. Lopuksi komissio toteaa, että ei pidä yliarvioida niitä ongelmia, joita palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteen ulottaminen kolmansiin maihin suuntautuvan tai kolmansista maista tapahtuvan meriliikenteen alalle aiheuttaa jäsenvaltioille.

38. Niiltä ei itse asiassa vaadita lastinjaon lopettamista, vaan kolmannen maan hyväksynnän saamista sille, että niiden varustamoiden osalle tuleva osuus kyseessä olevasta lastista on avoin muiden jäsenvaltioiden rahdinkuljetusyrityksille siten, että täysin liitännäiseltä tuntuva oikeus olla hyväksymättä satamissaan muita kuin tietyn jäsenvaltion lipun alla purjehtivia aluksia on ainoa oikeus, josta kolmannen maan täytyy suostua luopumaan.

**Portugalin tasavallan kanta**

39. Portugalin tasavalta vastaa näihin väitteisiin ja perusteluihin puolustuksella, joka rakentuu kolmen väitteen ympärille: ensimmäinen näyttää luonteeltaan pääasiallisesti prosessuaaliselta, koska sen mukaan komission pyyntö on oikeudellisesti perusteeton, sillä se perustuu ase-

4 — Yhdistetyt asiat 209/84—213/84, tuomio 30.4.1986 (Kok. 1986, s. 1425; Kok. Ep. VIII, s. 571).

5 — Yhdistetyt asiat C-176/97 ja C-177/97, tuomio 11.6.1998 (Kok. 1998, s. I-3557).

tukseen N:o 4055/86 ja EY:n perustamissopimuksen 189 artiklaan (josta on tullut EY 249 artikla) ja 5 artiklaan (josta on tullut EY 10 artikla), eikä siinä vedota perustamissopimuksen 234 artiklaan; toinen perustuu Portugalin tasavallan käsitykseen perustamissopimuksen 234 artiklan tulkinnasta siltä osin kuin kyse on siinä jäsenvaltioille asetettujen velvoitteiden täsmällisestä merkityksestä; kolmannessa tuodaan esiin molempien esillä olevien asioiden konkreettiset olosuhteet, eli se tapa, jolla Portugalin tasavalta hoiti meriliikennesuhteensa yhtäältä Angolan ja toisaalta Jugoslavian kanssa.

40. Portugalin hallitus katsoo, että perustamissopimuksen 234 artiklan ensimmäisen kohdan tarkoituksena on ennen kaikkea vahvistaa se periaate, että jäsenvaltioiden on kunnioitettava Euroopan yhteisöihin liittymisensä jälkeen niitä sopimuksia, jotka ne ovat tehneet aikaisemmin kolmansien valtioiden kanssa. Tämän toteamuksen on ohjattava sen toisen kohdan tulkintaa sillä tavoin, että kolmannen valtion kanssa tehdyn aikaisemman sopimuksen ja yhteisön määräysten välisten ristiriitojen poistamisen täytyy tapahtua vähiten kolmansia valtioita vahingoittavalla tavalla siten, että yhteisön oikeuden täysi vaikutus kuitenkin taataan. Tästä johtuen toista kohtaa ei pidä tulkita siten, että siinä asetetaan jäsenvaltioille sellainen tulosta koskeva velvoite, joka edellyttäisi niitä poistamaan ristiriidan oikeudellisista seurauksista ja poliittisesta hinnasta huolimatta. Kyse ei toisin sanoen ole millään tavalla absoluuttisesta ja ehdottomasta velvoitteesta. Kyse onainoastaan keinoja koskevasta velvollisuudesta. Enää on luonnollisesti tutkittava, kuuluuko irtisanominen näihin keinoihin.

41. Portugalin tasavalta katsoo, että koska kyse on keinoja eikä tulosta koskevasta velvoitteesta, ei voida olettaa, että jäsenvaltio turvautuisi näin jyrkkään keinoon. Tämä kannan tueksi Portugalin tasavalta vetoaa yhtäältä 234 artiklan toisen kohdan toisen virkkeen sanamuotoon selostaen, että jäsenvaltioiden toistensa avustamisella ei olisi tarkoitusta, jos asianomainen jäsenvaltio voisi yksipuolisella toiminnalla ratkaista ristiriitaa koskevat ongelmansa, ja toisaalta se vetoaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön edellä mainitussa asiassa Centro-Com annetussa tuomiossa.

42. Portugalin tasavallan mielestä on vaikeaa sovittaa yhteen sen jäsenvaltioille asetetun velvoitteen pakottavaa luonnetta, jonka mukaan sopimus, josta aiheutuu jäsenvaltiolle yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevia velvollisuuksia, on irtisanottava, ja yhteisöjen tuomioistuimen mainitun tuomion 61 kohdassa tekemää toteamusta, että jäsenvaltio voi suorittaa sellaisia yhteisön oikeuden vastaisia toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä kyseisen jäsenvaltion sellaisten velvollisuuksien toteuttamisen varmistamiseksi, joita sillä on kolmansia maita kohtaan ennen perustamissopimuksen voimaantuloa tai kyseisen jäsenvaltion ennen yhtei-

söön liittymistä tehdyn valtiosopimuksen johdosta.

43. Portugalin tasavalta ei kuitenkaan sulje kokonaan pois irtisanomisvelvollisuutta. Se myöntää tällaisen mahdollisuuden olemassaolon erityisissä ja äärimmäisissä tapauksissa, ja tarkemmin sanoen silloin jos seuraavat kaksi edellytystä täyttyvät:

— sopimuksen määräykset ja yhteisön oikeus ovat täysimittaisessa ristiriidassa keskenään

— yhteisön etua on mahdotonta suojella poliittisten tai muiden keinojen avulla.

44. Tämän tulkinnan soveltamisesta esillä olevien kahden tapauksen konkreettisiin olosuhteisiin seuraa Portugalin hallituksen mukaan, että on katsottava, ettei se ole jättänyt noudattamatta jäsenyysvelvoitteitaan. Portugalin viranomaiset tekivät näet kaikkensa, jotta esillä olevista sopimuksista saataisiin poistettua asetuksen N:o 4055/86 kanssa ristiriidassa olevat määräykset, eikä se, että mukauttamisprosessia ei vielä ole voitu saattaa loppuun, johdu millään tavalla Portugalin tasavallasta.

45. Syitä tähän vaikuttaneisiin viivästyksiin on etsittävä ensimmäisen tapauksen osalta Angolan sisällissodasta ja toisen tapauksen osalta Jugoslavian hajoamisen synnyttämästä monimutkaisesta tilanteesta.

46. Komissio nosti selvästi ennenaikaiset kanteet haluten sivuuttaa nämä väistämättömät tosiseikat. Sitä paitsi ei voida väittää, että yhteisön etuun olisi kohdistunut todellinen loukkaus, sillä riidanalaisia lausekkeita ei enää tosiasiallisesti sovellettu, joten muiden jäsenvaltioiden meriliikenteen harjoittajia ei ole syrjitty.

47. Tästä tosiasioiden tilasta ja siitä uudelleen neuvottelemisen mahdollisuudesta, mihin kolmannet maat ovat ilmoittaneet olevansa valmiita, seuraa, ettei voida väittää, että irtisanomisesta on tullut välttämätöntä. Näin ollen voidaan samanaikaisesti yhtyä julkisasiamies Lenzin esittämiin edellä mainittuihin huomautuksiin ja kiistää, että komission esiin tuomissa kahdessa tapauksessa olisi olemassa irtisanomisvelvollisuus, jota Portugalin tasavalta olisi kieltäytynyt noudattamasta.

48. Ei pitäisi myöskään hahmotella vertailuja siihen tilanteeseen, josta yhteisöjen tuomioistuin lausui edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa C-176/97 ja

C-177/97, koska näissä tapauksissa sopimus oli tehty asetuksen N:o 4055/86 voimaantulon jälkeen, eikä näin ollen kuulunut perustamissopimuksen 234 artiklassa asetettujen aikaisempia sopimuksia koskevien periaatteiden ja sääntöjen soveltamisalaan.

49. Jos Portugalin tasavallan katsottaisiin jättäneen noudattamatta jäsenyysvelvoitteensa, tämä merkitsisi sen hyväksymistä, että sillä oli irtisanomisvelvollisuus, vaikka asian objektiivinen tarkastelu osoittaa, että tällainen irtisanominen, sikäli kuin se on luettava perustamissopimuksen 234 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettuihin aiheellisiin keinoihin, olisi esillä olevassa tapauksessa sekä asiatonta että kohtuutonta.

**Asian arviointi**

50. Kuinka tehdä ratkaisu kahden esillä olevan näkökannan välillä? Aluksi on muistettava, että komissio väittää, että Portugalin tasavalta on "jättänyt noudattamatta sille asetuksen (ETY) N:o 4055/86 3 artiklan ja 4 artiklan 1 kohdan nojalla kuuluvat jäsenyysvelvoitteet".

51. Asetuksen 3 artiklan mukaan "jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä tehtyihin olemassa oleviin kahdenvälisiin sopimuksiin sisältyvät lastinjakojärjestelyt poistetaan asteittain tai mukautetaan 4 artiklaa noudattaen".

52. Asetuksen 4 artiklassa säädetään seuraavaa: "Olemassa olevat lastinjakojärjestelyt, joita ei ole poistettu 3 artiklan mukaisesti, mukautetaan yhteisön lainsäädäntöä noudattaen — — ". Tämän jälkeen artiklassa täsmennetään ne määräajat, joiden kuluessa mukauttamisen on tapahduttava.

53. Kyseessä on siis kiistatta tulosta koskeva velvollisuus, ja näin ollen kiista voidaan tiivistää kysymykseen siitä, onko tämä tulos saavutettu vai ei.

54. Siten on täysin ymmärrettävää, että komissio ei viitannut kanteessaan perustamissopimuksen 234 artiklaan. Kun komission tarkoituksena oli saada todetuksi asetuksen N:o 4055/86 synnyttämien velvollisuuksien noudattamatta jättäminen, sille oli tarkoituksenmukaista jättää Portugalin tasavallan asiaksi vedota tähän artiklaan puolustuskeinona ja yrittää osoittaa, että sen asetuksesta johtuvia vel-

voitteita on arvioitava tämän primäärioikeuden määräyksen valossa.

55. Näin Portugalin tasavalta tekikin. Se ei kyseenalaistanut asetuksen yhteensopivuutta perustamissopimuksen 234 artiklan kanssa (mikä olisi ollut sen puolelta loogisin suhtautuminen), vaan se kiistää asetuksen sisältämän tietyn tuloksen saavuttamista koskevan velvollisuuden ja vetoaa väitteensä tueksi perustamissopimuksen 234 artiklaan, joka sen mukaan ei sisällä tällaista velvollisuutta.

56. Tästä johtuen alan suoraan käsitellä kyseistä artiklaa. Sanottakoon heti aluksi, että en ollut täysin tyytyväinen komission enkä Portugalin tasavallan antamaan tulkintaan tästä artiklasta. Vaikuttaa siltä, että sen ensimmäisellä kohdalla ei ole sitä merkitystä, joka sille on yritetty antaa, koska minä näen sillä olevan ainoastaan toteavan merkityksen. Vaikka sitä ei olisikaan kirjattu näihin säännöksiin, pacta sunt servanda -sääntö, jonka perustavanlaatuista luonnetta kansainvälisessä oikeudessa minun ei tarvinne korostaa, koskee yhtälailla myös yhteisöä ja sen jäsenvaltioita.

57. Tietääkseni kukaan ei vielä ole vakavissaan puolustanut sitä ajatusta, että luomalla kansainvälisen alueellisen organisaation, mitä Euroopan unioni varmasti kansainvälisen oikeuden kannalta on, valtiot voisivat ilman muita toimenpiteitä sivuuttaa ne velvoitteet, joihin ne ovat sitoutuneet kolmansiin valtioihin nähden. Minusta ei siis tunnu oikealta analysoida artiklan mainittua kohtaa siten, että siinä tehtäisiin poikkeus yhteisön oikeuden ensisijaisuudesta, joka vain yhteisön oikeuteen kuuluvana periaatteena olisi joka tapauksessa merkityksetön niihin vaatimuksiin nähden, jotka seuraavat yleisen kansainvälisen oikeuden periaatteesta.

58. Jäsenvaltiot voisivat sopia, ja ovat sopineetkin perustamissopimuksen 234 artiklan toisella ja kolmannella kohdalla, velvollisuudesta toimia pacta sunt servanda -periaatteen mukaisesti siten, että oikaisevat ne tilanteet, joissa sekä niiden oikeussääntöjen, jotka niitä sitovat yhteisöjen perustamissopimusten nojalla, että niiden oikeussääntöjen, joita ne hyväksyvät johdetun oikeuden puitteissa, soveltaminen lamaantuisi jäsenvaltioita kolmansiin valtioihin sitovien kansainvälisten sopimusten olemassaolon johdosta. Yhteisön oikeuden yhdenmukaisen soveltamisen periaatteesta seuraa, että tällainen tilanne ei voisi jatkua. Tässä mielessä perustamissopimuksen 234 artiklassa asetetaan selvästi tulosta koskeva velvoite. Ne "kaikki aiheelliset keinot", joihin perustamissopimuksen 234 artiklassa velvoitetaan jäsenvaltiot turvautumaan, eivät voi olla muita kuin ne keinot, jotka kansainvälisen oikeuden mukaan ovat luvallisia, mutta toisaalta myös kaikki nämä keinot ovat tässä artiklassa tarkoitettuja keinoja.

59. Itse ajatustakin, että jäsenvaltiot olisivat voineet sitoutua toisiinsa nähden turvautumaan yksipuolisiin irtisanomisiin täyttääkseen kansainvälisen velvollisuutensa, tai että asettaessaan mainitun toisen kohdan jäsenvaltiot olisivat varanneet itselleen oikeuden päättää itse kukin omasta puolestaan ilman minkäänlaista tapauskohtaista valvontaa, onko tietty keino sopiva vai ei, tuntuu mielestäni mahdottomalta puolustaa, koska yhteisön järjestelmä ei perustu velvollisuuksille, joiden noudattaminen tai noudattamatta jättäminen on osapuolten päätäntävallassa.

60. Kahdenvälisen sopimuksen irtisanominen on toki toimenpide, jota kohtaan jäsenvaltiot luonnostaan tuntevat vastenmielisyyttä, mutta yhteisön oikeuden yhdenmukaisen soveltamisen periaatteesta seuraa vaatimuksia, joiden vuoksi jäsenvaltioiden diplomaattisten etujen on väistyttävä. Minusta vaikuttaisi jokseenkin paradoksaaliselta, jos sen jälkeen, kun oikeuskäytännössä olisi vaadittu jäsenvaltioita varmistamaan yhteisön oikeuden ensisijaisuus jopa suhteessa valtiosääntöoikeudellisiin säännöksiin, siinä annettaisiin niille oikeus asettaa diplomaattiset intressinsä, joiden sisältö jää usein hieman tarkentumattomaksi, tämän saman oikeuden edelle.

61. Edellä esitetystä seuraa, kuten julkisasiamies Lenzkin totesi edellä mainitussa ratkaisuehdotuksessaan, että irtisanominen kuuluu välttämättä aiheellisten keinojen joukkoon sikäli kuin se on sallittu kansainvälisen oikeuden säännöksin, sellaisina kuin ne on ilmaistu valtiosopimusoikeutta koskevan, vuoden 1969 Wienin yleissopimuksen nojalla.

62. Tältä osin minun täytyy todeta, että en voi yhtyä komission toteamukseen, jonka mukaan oikeuskäytännöstä seuraa, että jäsenvaltiot eivät voi vedota ulkoisiin vaikeuksiin perusteluna yhteisön oikeuden noudattamatta jättämiselle. Katson päinvastoin, että jäsenvaltiota, jonka olisi oikeudellisesti mahdotonta kansainvälisen oikeuden kannalta irrottautua aiemmin kolmanteen valtioon nähden tehdyistä sitoumuksista, ei tule syyttää jäsenvelvoitteidensa noudattamatta jättämisestä siltä osin kuin se on asettanut nämä sitoumuksensa yhteisön oikeudesta seuraavien velvoitteidensa edelle.

63. Tämä seuraa selkeästi asiassa Centro-Com annetusta tuomiosta,[6] jossa yhteisöjen tuomioistuin lausui, että "vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan [perustamissopimuksen 234 artiklan] tarkoituksena on täsmentää kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti, että perustamissopimuksen soveltaminen ei vaikuta kyseessä olevan jäsenvaltion velvoitteeseen kunnioittaa aikaisemmasta sopimuksesta kolmansille valtioille johtuvia oikeuksia ja noudattaa vastaavasti omia velvollisuuksiaan".

64. Jotta jäsenvaltio voisi jättää noudattamatta yhteisön oikeudesta johtuvaa vel-

6 — Edellä 31 kohdassa mainittu asia, tuomion 56 kohta.

voitettaan vedoten perustamissopimuksen 234 artiklaan, vaaditaan kuitenkin vielä, että kansainvälisellä sopimuksella, johon jäsenvaltio vetoaa, luodaan sille tosiasiallisesti velvoitteita, joiden noudattamista kolmas valtio on oikeutettu vaatimaan. Jos näin ei ole, ja erityisesti jos sopimuksella luodaan kyseiselle jäsenvaltiolle oikeuksia, sen täytyy oikeuskäytännössä vahvistetun perustamissopimuksen 234 artiklan tulkinnan mukaisesti antaa etusija yhteisön oikeuden ensisijaisuudelle, ja selväpiirteisesti ja yksinkertaisesti kieltäytyä niistä oikeuksista, joita sille seuraa sopimuksesta, mikä sallii sen samanaikaisesti välttää joutumasta kansainväliseen vastuuseen ja kunnioittaa yhteisön oikeuden mukaisia velvoitteitaan. Tämä on selvää myös edellä mainitun asiassa T. Port annetun tuomion 60 ja 61 kohdan perusteella, joihin komissio vetoaa väitteensä tueksi.

65. Tämän oikeuskäytännön soveltamisesta esillä oleviin kahteen asiaan seuraa, että Portugalin tasavallan ei pitäisi missään tapauksessa piiloutua riidanalaisten sopimusten taakse kieltääkseen muiden jäsenvaltioiden kuljetusyrityksiltä pääsyn sille varattuihin lastiosuuksiin.

66. Kuten olen jo todennut, tämä ei kuitenkaan ole riidan kohde, sillä Portugalin tasavalta on useaan otteeseen todennut, ilman että komissio olisi sitä kiistänyt, että se on pidättäytynyt varaamasta vain portugalilaisille rahtaajille sitä osaa kuljetuksista, jotka Angola ja Jugoslavia olivat sille myöntäneet, mikä todellisuudessa varmistaa palvelujen vapaan tarjonnan tietenkin sillä edellytyksellä, etteivät kolmannet valtiot itse vastusta muiden jäsenvaltioiden kuljetusyritysten tulemista niiden satamiin purkamaan lastia tai hakemaan lasteja, jotka sopimusten perusteella oli varattu portugalilaisille varustamoille.

67. Käsiteltävänämme oleva ongelma voidaan siis tiivistää kysymykseen siitä, onko sellainen jäsenvaltio, joka ei voi vedota eikä olekaan vedonnut perustamissopimuksen 234 artiklaan kiistääkseen perusvelvoitteensa, koska se todellisuudessa ei ole rikkonut sitä, kuitenkin velvollinen irtisanomaan kolmannen maan kanssa tehdyn sopimuksen, jos se ei onnistu neuvottelemalla mukauttamaan sitä.

68. Koska ei voida väittää, etteikö irtisanominen kiistatta kuuluisi aiheellisten keinojen joukkoon silloin, kuin se on mahdollisten ilman, että asianomainen jäsenvaltio joutuu kansainvälisesti vastuuseen, on vielä tutkittava, *milloin* jäsenvaltiota voidaan moittia siitä, että se ei ole turvautunut irtisanomiseen. Tältä osin minusta näyttää, etteivät osapuolten näkemykset perustavanlaatuisesti eroa toisistaan, etenkin kun komissio näyttää mielestäni kallistuvan sille kannalle, että jumiutuneet neuvottelut täytyy kohtuullisen ajan kuluttua rinnastaa neuvotteluista kieltäytymiseen, ja kun Portugalin tasavalta näyttää mielestäni, asettamalla ehdoksi mahdottomuuden suojata yhteisön etua muilla keinoin, haluavan tuoda esiin tilanteita, joissa irtisanomisvelvoite voitaisiin kiistää siitä syystä, että riidanalaista määräystä ei enää

sovelleta. Palaan edempänä tähän perusteluun.

69. Omasta puolestani sanoisin, että irtisanomista täytyy pitää viimeisenä keinona, jota täytyy käyttää sitten, kun kohtuullinen aika on kulunut ilman, että yhteisön oikeudessa edellytettyyn lopputulokseen oltaisiin päästy vähemmän suoraviivaisen keinon avulla.

70. Mihin konkreettiseen lopputulokseen tämä periaate johtaa sovellettuna esillä olevaan tapaukseen? Aluksi on todettava, että sekä Angolan että Jugoslavian kanssa tehty sopimus sisältää nimenomaisen irtisanomislausekkeen.

71. On todettava, että asetuksessa jätettiin jäsenvaltioille kuuden vuoden määräaika, jonka kuluessa niiden oli poistettava sellaiset kolmansien maiden kanssa tehdyt kahdenväliset sitoumuksensa, joiden määräyksistä seuraa asetuksen säännösten vastainen lastinjako, ja että kyseessä on, vaikka otetaan huomioon, että diplomaattiset ponnistelut vaativat aina aikaa ennen kuin ne johtavat tulokseen, kiistämättä esittämässäni perustamissopimuksen 234 artiklan tulkinnassa tarkoitettu kohtuullinen aika.

72. Seuraavaksi on huomattava, että huolimatta siitä, että komissio kiinnitti Portugalin tasavallan huomion tarpeeseen huolehtia niistä sopimuksista, jotka saattoivat sitoa sitä kolmansiin valtioihin, se ei käyttänyt hyväkseen kaikkea aikaa, joka sillä oli käytettävissään.

73. Angolan sisällissota ei voi vedota oikeuttavana tekijänä. Siitä tosiseikasta, että Portugalin tasavalta loppujen lopuksi saavutti Angolan kanssa periaatteellisen yhteisymmärryksen vuoden 1998 alussa, voidaan päätellä, että jos se olisi ryhtynyt näihin toimenpiteisiin vuonna 1987 tai komission ensimmäisen, 3.12.1992 päivätyn kirjeen jälkeen, jolla sen huomio ensimmäisen kerran kiinnitettiin tähän ongelmaan, jopa Angolan kanssa tehty sopimus olisi saatu mukautettua ajoissa.

74. Tältä osin on muistettava, että koska Angolan varustamoiden osalle tuleva lastiosuus ei mitenkään ollut vaarassa, ainoa uhraus, jota tällainen uudelleenneuvotteleminen olisi merkinnyt Angolalle, oli komission täysin toissijaiseksi luokittelema oikeus olla päästämättä satamiinsa muita kuin portugalilaisia aluksia, jotta Portugalin tasavallalle kuuluvien lastiosuuksien kuljetus varmistettaisiin. Mielestäni tässä ei ole kyse Angolan varsinaisesta oikeudesta, vaan ainoastaan Portugalille myönnetyn oikeuden vastineesta eli oikeuden varata 50 prosenttia lasteista omille meriliikenteen harjoittajilleen.

75. Jugoslaviassa sisäiset vaikeudet alkoivat vasta vuonna 1991. Portugalin tasavalta olisi siis voinut käyttää hyväkseen vuodet 1987, 1988, 1989 ja 1990 mukauttaakseen sitä sosialistiseen liittotasavaltaan sitovan sopimuksen.

76. Kyseisen valtion hajoamiseen liittyvän perustelun osalta on todettava, että Euroopan unionin jäsenvaltiot hyväksyivät yhteisesti Kroatian ja Slovenian tasavallat 15.1.1992,[7] ja Bosnia-Hertsegovinan tasavallan 7.4.1992.[8] Jugoslavian tasavallan osalta hyväksyntää ei katsottu tarpeelliseksi. Kreikan tasavaltaa lukuun ottamatta jäsenvaltiot hyväksyivät entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian vuonna 1993.

77. Mitä tulee suurimpaan osaan näitä valtioita, suurempi huolellisuus olisi todennäköisesti sallinut saavuttaa lopputuloksen paljon ennen perustellussa lausunnossa asetetun määräajan päättymistä eli 5.2.1996. Diplomaattiset kirjeet, joissa ehdotettiin sen sopimuksen mukauttamista, joka oli siirtynyt Jugoslavian sosialistisesta tasavallasta syntyneille viidelle tasavallalle, lähetettiin kuitenkin vasta 23.6.1997.

78. Bosnia-Hertsegovina on toki erityistapaus, ja jos kysymys olisi asiasta, jossa pitäisi ratkaista kysymys Portugalin tasavallan syyllisyydestä, kallistuisin ehdottamaan yhteisöjen tuomioistuimelle, että se ottaisi huomioon erittäin lieventävät asianhaarat, tai jopa jättäisi rangaistuksen tuomitsematta. Jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskeva kanne on kuitenkin objektiivinen kanne, eikä minulla ole tällaista mahdollisuutta.

79. Lopuksi haluan todeta, kuten komissio, että Portugalin tasavalta olisi voinut antaa etusijan asetuksen N:o 4055/86 4 artiklan 4 kohdalle, jossa säädetään seuraavaa:

"Jos ilmenee vaikeuksia sopimusten mukauttamisessa 1 kohdan b alakohdan mukaisiksi, kyseisen jäsenvaltion on ilmoitettava siitä neuvostolle ja komissiolle. Jos sopimukset ovat ristiriidassa 1 kohdan b alakohdan kanssa ja jos kyseinen jäsenvaltio sitä pyytää, neuvosto toteuttaa tarpeelliset toimenpiteet komission ehdotuksesta." Portugalin tasavalta ei kuitenkaan käyttänyt tätä mahdollisuutta.

80. Vielä on tutkittava, olisiko, kuten Portugalin tasavalta väittää, sopimusten irti-

7 — Euroopan yhteisöjen tiedote 1/2 — 1992, s. 155.
8 — Euroopan yhteisöjen tiedote 3 — 1992, s. 86.

sanominen kohtuuton vaatimus, ja ettei kyseessä ole edes jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättäminen, koska se pidättäytyi vuodesta 1993 lähtien vetoamasta sopimuksissa oleviin lastinjakolausekkeisiin, mitä komissio ei ole edes kiistänyt.

81. Tältä osin on mielenkiintoista huomata, että Petersmann[9] katsoo perustamissopimuksen 234 artiklaa koskevassa kommentaarissaan, että kun ristiriita perustamissopimuksen kanssa koskee sellaista oikeutta, joka jäsenvaltiolle kuuluu kolmannen valtion kanssa tehdyn sopimuksen nojalla, "aiheellinen keino" on, että kyseinen jäsenvaltio luopuu käyttämästä tätä oikeutta.

82. Esillä olevassa asiassa tämä mahdollisuus kuitenkin loukkaa asetuksen N:o 4055/86 3 artiklan nimenomaista määräystä poistaa asteittain tai mukauttaa lastinjakojärjestelyt.

83. Voitaisiin tietenkin katsoa, että jäsenvaltion luopuminen oikeudestaan varata omille varustamoilleen 50 prosenttia siitä lastista, joka sille oli siihen mennessä kuulunut, olisi mahdollista saattaa kattavasti sopimusvaltioiden, kansallisten kuljetusyritysten ja muiden jäsenvaltioiden kuljetusyritysten tietoisuuteen seuraavilla tavoilla:

— sopimusvaltiolle osoitettu diplomaattinen kirje

— *Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä* julkaistu ilmoitus samassa muodossa kuin merikuljetussopimukset on julkaistu ja

— lehdistötiedote, josta lähetetään mahdollisesti jäljennös meriliikenteen harjoittajien kansalliselle järjestölle ja eurooppalaiselle järjestölle.

84. Sopimuksen irtisanomistapauksessa julkisuus ei olisi olennaisesti erilainen. Myös tässä tapauksessa olisi tarpeen diplomaattinen kirje, irtisanomistoimen julkaiseminen *Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä* sekä asianmukainen tiedottaminen lehdistölle ja intressipiireille.

9 — Ks. Petersmann, E.-U., teoksessa Groeben, Thiesing, Ehlerman, *Kommentar zum EU/EG-Vertrag*, Nomos Verlagsgesellschaft, osa 5, s. 572.

85. Yksipuolisen irtisanomisen tapauksessa nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan takaisi toisen jäsenvaltion meriliikenteen harjoittajalle, että sopimuspuolena oleva kolmas valtio antaisi sille Portugalille tarkoitettuja lastiosuuksia.

86. Tämän ratkaisun haittapuoli olisi sen lisäksi, että se ei täytä asetuksen 3 ja 4 artiklan vaatimuksia, se, että se ei tarjoaisi taloudellisille toimijoille sitä oikeusvarmuutta, johon ne ovat oikeutettuja.

87. Vielä on tutkittava, voidaanko Portugalia arvostella siitä, että se ei irtisanonut sopimuksia, kun ne säännökset, joita sen väitetään rikkoneen, eivät nimenomaisesti edellytä sitä. Asetuksen 3 artiklassa asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus poistaa asteittain tai mukauttaa sopimuksiin *sisältyvät* lastinjako*järjestelyt*. Komissio arvostelee kuitenkin Portugalia siitä, ettei tämä ole "*irtisanonut* tai mukauttanut *sopimuksia*".

88. Täytyykö yhteisöjen tuomioistuimen toistaa komission käyttämä sanamuoto ja näin ollen käyttää muotoilua, josta seuraa väitetyn jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämisen kohteena olevaan tekstiin verrattuna sellainen käytettäviä keinoja koskeva täsmennys, jota kyseinen teksti ei sisällä?

89. Asetuksen 3 artiklassa edellytetty tulos eli riidanalaisten lausekkeiden poistaminen voidaan saavuttaa joko sopimusten uudelleenneuvottelun tai niiden irtisanomisen kautta.

90. On kuitenkin selvää, että kun asetuksen mukainen määräaika oli kulunut ilman, että esillä olevia lausekkeita oli onnistuttu poistamaan tai mukauttamaan neuvottelemalla, Portugalin tasavallalla ei ollut enää muuta vaihtoehtoa kuin irtisanoa sopimukset.

91. Mielestäni tällä tavoin on tulkittava yhteisöjen tuomioistuimen tuomion tuomiolauselmaa asiassa komissio vastaan Belgia ja Luxemburg, [10] jossa todettiin, että jäsenvaltiot eivät olleet noudattaneet asetuksen N:o 4055/86 3 artiklan ja 4 artiklan 1 kohdan mukaisia velvoitteitaan, koska ne eivät olleet onnistuneet "mukauttamaan tai irtisanomaan" tiettyjä sopimuksia.

10 — Yhdistetyt asiat C-171/98, C-201/98 ja C-202/98, tuomio 14.9.1999 (Kok. 1999, s. I-5517).

## Ratkaisuehdotus

Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin lausuisi seuraavaa:

Asiassa C-62/98

— Portugalin tasavalta ei ole noudattanut palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteen soveltamisesta jäsenvaltioiden väliseen meriliikenteeseen sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden väliseen meriliikenteeseen 22 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4055/86 3 artiklan ja 4 artiklan 1 kohdan ja EY:n perustamissopimuksen mukaisia velvoitteitaan, koska se ei ole irtisanonut eikä mukauttanut Angolan tasavallan kanssa tehtyä sopimusta siten, että yhteisön kansalaisilla olisi oikeudenmukainen, vapaa ja tasapuolinen mahdollisuus Portugalille kuuluviin lastiosuuksiin tämän asetuksen mukaisesti

— Portugalin tasavalta velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Asiassa C-84/98

— Portugalin tasavalta ei ole noudattanut palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteen soveltamisesta jäsenvaltioiden väliseen meriliikenteeseen sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden väliseen meriliikenteeseen 22 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4055/86 3 artiklan ja 4 artiklan 1 kohdan ja EY:n perustamissopimuksen mukaisia velvoittei-

taan, koska se ei ole irtisanonut eikä mukauttanut sen ja Bosnia-Hertsegovinan tasavallan, Kroatian tasavallan, entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian ja Jugoslavian liittotasavallan välillä voimassa olevia sopimuksia siten, että yhteisön kansalaisilla olisi oikeudenmukainen, vapaa ja tasapuolinen mahdollisuus Portugalille kuuluviin lastiosuuksiin tämän asetuksen mukaisesti

— Portugalin tasavalta velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.